

לקראת ולקראים שלום רב,

לכאורה, מוזרה היא ההחלטה להקדיש גיליון לבחינת ההשפעות הסביבתיות של ניהול משק המים. שבע שנים בלבד חלפו מאז פרסום דו"ח ועדת החקירה הממלכתית לבדיקת המשבר במשק המים והטייטה הסופית של תוכנית האב הארצית למשק המים. בתהליך של תכנון מערכת מים וניהולה זהו פרק זמן קצר ביותר. כל שינוי ברכיבים העיקריים של משק המים בישראל מצריך שנים רבות, וכל תכנון של רכיבים עיקריים במשק המים מבוצע לטווח של עשרות שנים. באופן יוצא דופן, למרות פרק הזמן הקצר, ראיית משק המים בתחילת העשור כמעט ואינה רלוונטית למשק המים כיום. חוברת זו, המוקדשת להשפעות הסביבתיות של ניהול משק המים בישראל, מוקדשת לסקירה של השינויים הדרמטיים במערכת המים ולדיון במשמעותם.

אנו מצויים כיום בתחילתו של שינוי אקלים עולמי, הצפוי להשפיע גם על משטר הגשמים המקומי למשך זמן ארוך. לפי הידע המצוי בידינו כיום, שינוי האקלים כבר גורם לשינוי בפיזור המשקעים, וצפון המדינה הופך לשחון במידה רבה. מזה מספר שנים השאיבה מהכינרת למוביל הארצי זניחה, אך מפלס הכינרת נותר נמוך. בעוד שבמהלך שנות דור סיפקה הכינרת, דרך המוביל הארצי, מים למדינה, כעת יש צורך לשאוב מים ממישור החוף לכינרת. השינוי באקלים, במשקעים ובחלוקתם משפיע גם על הארצות מסביבנו, ממזרח אפריקה ועד לממלכת ירדן ולארצות ערב התרבות המסופוטמית. שינויים אלה מובילים להשפעות גיאופוליטיות בעלות משמעות גורלית, ואנו דנים בהן בפרק א'.

בתחילת העשור נכנסנו בתנופה לעידן ההתפלה. כיום ישראל מתפילה כ-600 מלמ"ק בשנה, שהם רכיב מרכזי באספקת המים. בזכותם של הוגי תוכנית ההתפלה ומפעיליה הוקטנה תלות המדינה בחסדי המשקעים והמים בכינרת. ההתפלה אפשרה למדינת ישראל לעבור מספר שנים שחונות ללא משבר (כמעט, כפי שתראו בהמשך). במהלך השנים האחרונות, ובמידה רבה בעקבות הקמת תאגידי המים, עלה אחוז המים המועברים למתקני טיפול, השתפרה איכות הקולחים, וגבר השימוש בהם להשקיה. בו בזמן, התפתח הידע לגבי הימצאות מזהמים בקולחים, וגברה המודעות בארץ ובעולם להשפעת השימוש בקולחים על הסביבה. על המשמעויות של התפתחות שיטות טכנולוגיות להגדלת כמות משאבי המים אנו מרחיבים בפרק ב'.

לפני עידן ההתפלה והעלייה בשימוש בקולחים היה צורך להפנות חלק ניכר מהמים הטבעיים לצריכה עירונית וחקלאית. עתה חוזרת לדיון הציבורי שאלת סדרי העדיפויות בשימוש במקורות המים הטבעיים שהתפנו – האם לנצלם לשיקום כמויות המים בטבע או להרחבת החקלאות? פרק ג' מתמקד בשאלה כיצד שומרים על יציבות אקולוגית של מערכות טבע מימיות.

בגיליון זה ניסינו לצייר את התמונה החדשה של מערכת המים, ולהעלות לדיון ציבורי ומקצועי את המשמעויות של השינויים שחלו בה, וזאת בהתאם למטרות *אקולוגיה וסביבה*. אנו מקווים כי לפרסום החוברת המיוחדת יהיה המשך בדמות פרסומים בכתב ובכנסים מקצועיים וציבוריים. קטעי דיון, שרובם מחייבים המשך דיון ופעולה, וחלק מהם פרובוקטיביים במכוון, מועלים בסוף כל פרק על-ידי העורך האורח, המבקש שלא להתייחס לדברים כתורה מסיני, אלא להפך, כאל הערות ראשוניות המיועדות להביא להמשך דיון, תכנון ועשייה (ומבטיח כי כל ביקורת תתקבל בהערכה ובתודה).

קריאה נעימה וגשמי ברכה לרוב.

יורם אבנימלך ושחר בוקמן